

Dana Massowová

Historie knihtisku v Mikulově

Mikulovské tiskárny v 16.–18. století

Knihtisk v Mikulově má bohatou, dlouhou tradici a patří neodmyslitelně k obecným dějinám knihtisku na Moravě vůbec. V některých dobách Mikulov v produkci knih dokonce předčil větší a významnější moravská města (např. Brno, Opavu či Olomouc). Existence tiskárny vždy městu potvrzovala jeho významné postavení ve vzdělávací i kulturní oblasti.

Díky působení nekatolických elementů a významné židovské komunity byla produkce knih v Mikulově neobyčejně pestrá. O jednotlivých tiskárnách, respektive jednotlivých spisech vytištěných v Mikulově vyšly v minulosti krátké studie či stať. Zatím se však nikdo nepokusil toto téma komplexně zpracovat. Jedním z důvodů mohla být i skutečnost, že informace k některým tiskárnám se nám dochovaly pouze torzovitě. V jiných případech jsou jediným výpovědním pramenem jen tisky vydané jednotlivými tiskaři – ty jsou však, co se týče výpovědní hodnoty, často velmi skoupé. I přesto se dr. Karel Jüttner, první kustod mikulovského muzea, pokusil o dokumentaci mikulovského knihtiskařství. Výsledkem jeho bádání je dochovaný neúplný rukopis uložený v archivu muzea.¹ Vedle Jüttnera se tímto tématem krátce zabýval také Theodor Seifert ve své monografii o Mikulově.² V publikaci Mikulov, redigované Václavem Richterem, se Metoděj Zemek v jedné kapitole zmiňuje pouze o habánské tiskárně Simprechta Sorga.³ O krátké činnosti habánské knihtiskárny podrobněji pojednává stať Zdeňka Tobolky.⁴ Práce Jana Bombera rozebírající spis *IANVA LINGVARVM*, jež vyšel tiskem v Mikulově, nám vedle popisu tohoto neobyčejného díla přibližuje působení tzv. piaristické knihtiskárny.⁵

Doposud nebyla popsána činnost novodobé mikulovské tiskárny fungující v letech 1859–1940. Informace o jejím působení a jednotlivých jejích majitelích v tomto článku byly povětšinou čerpány z pramenů – především z mikulovského týdeníku *Nikolsburger Wochenschrift* vydávaného touto tiskárnou a z úředních dokumentů uložených ve Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově.

Počátky knihtisku v Mikulově se tradičně kladou do doby zdejšího působení novokřtěnců. Ti sem přišli v čele s Balthasarem Hubmaierem, hlavou celého tohoto křesťanského reformního hnutí, z německých zemí v roce 1526. Do Mikulova si přivezli také vlastní tiskárnu, kterou vedl známý knihtiskař Simprecht Sorg zvaný Froschauer.⁶ Svému řemeslu se vyučil v Augsburgu a Curychu. Jeho knihtiskárna je považována za vůbec první na Moravě.⁷ Ze samotné podstaty tiskárny vyplývá, jaký druh spisů se zde vydával. Jednalo se výlučně o knihy náboženské, přibližující a obhajující novokřtěnecké hnutí, a jejich autorem byl většinou sám Hubmaier. Knihtiskárna zde působila jen krátce, a to v letech 1526–1527. Důvodem bylo pronásledování habánů na Moravě, jež začalo

¹ Rukopis Karla Jüttnera, Archiv Regionálního muzea v Mikulově, neevidováno.

² SEIFERT, Theo: Nikolsburg. Geschichte der Stadt in Wort und Bild, Mikulov 1937. O tiskárnách s. 206–207. Zmiňuje mikulovské knihtiskárny především v 17. a 18. století, tato práce však postrádá poznámkový aparát.

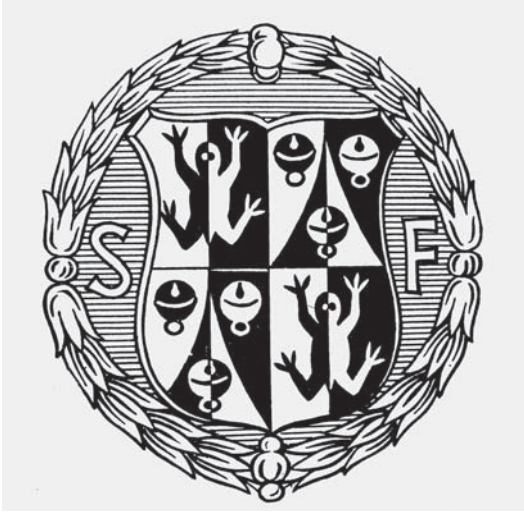
³ ZEMEK, Metoděj: Novokřtění v Mikulově, in: RICHTER, Václav – KRSEK, Ivo – STEHLÍK, Miloš – ZEMEK, Metoděj: Mikulov, Brno 1971, s. 87–89, o tiskárně s. 88.

⁴ TOBOLKA, Zdeněk: Knihťiskař Simprecht Sorg-Froschauer, Časopis Matice moravské, roč. 53 (1929), s. 501–506.

⁵ BOMBERA, Jan: Mikulovský tisk IANVA LINGVARVM z roku 1631, Studia Comeniana et historica, roč. 17 (1987), č. 34, s. 29–36.

⁶ Zemek k tomuto přízvisku doplňuje: „Česky bychom řekli Žabák.“ ZEMEK, c. d., s. 88. Původ tohoto přízviska můžeme odvodit z tiskařského znaku, který Sorg používal.

⁷ „První knihtiskárna moravská, která však tiskla jen německé knihy, byla tiskárna v Mikulově, r. 1526 a 1527.“ TOBOLKA, c. d., s. 33.

Tiskařský znak Simprechta Sorga zvaného Froschauer (Žabák)

v roce 1526 s nástupem Ferdinanda I. Habsburského na český trůn – nesmiřitelného odpůrce reformace, zejména novokřtěnců a především Hubmaiera. Před hrozbou zatčení a trestu smrti uprchl Sorg v srpnu 1528 do polské Lehnice, kde pokračoval ve své činnosti. Obecně se uvádí, že Sorg vydal v Mikulově dohromady 17 nebo 18 děl.⁸ Přestože Sorgova tiskárna znamenala pro Mikulov pouhou drobnou kapitolu v jeho historii, přinesla mu jedno prvenství – tiskly se zde první německé knihy na Moravě.⁹

Historie mikulovského knih-tiskařství pokračovala po více jak stoleté odlmce, tentokrát výlučně v režii protireformace. Starší literatura uvádí, že kardinál František Dietrichstein zde roku 1622 založil

tiskárnu, která byla do provozu uvedena až po příchodu italských piaristů v roce 1631.¹⁰ Tento zvláštní údaj není dále vysvětlen, a proto můžeme jen usuzovat, jak jednotliví autoři k tomuto poznatku dospěli a co měli na mysli tzv. „založením“ a „uvedením do provozu“. Osobně se přikláním k roku 1630, kdy máme doložený nejstarší dochovaný tisk zhotovený touto knihtiskárnou.¹¹

Tiskárna pod patronací pomocného olomouckého biskupa Jana Gramaye působila v prostorách piaristického gymnázia (v místě bývalého špitálu) založeného roku 1631. S tímto rokem se také váže jeden z prvních tisků vydaný touto tiskárnou, a to dílo označované *IANVM LINGVARVM*.¹² Učebnice byla určená pro tehdy nově příšle italské piaristy neznající němčinu ani češtinu. Jak upozorňuje Bombera ve své práci detailně rozebírající tento tisk, nejedná se o známý spis J. A. Komenského *Brána jazyků otevřená* (označovaný jako *Janua linguarum reserata*), nýbrž o přepis učebnice popisující metodu výuky jazyků vynalezenou ve španělské akademii v Coimbre.¹³

⁸ Seznam a názvy jednotlivých tisků viz TOBOLKA, c. d., s. 503–505. Autor uvádí, že celkový počet spisů vydaných v Mikulově činí dohromady 17. Zemek uvádí 18, viz ZEMEK, c. d., s. 88.

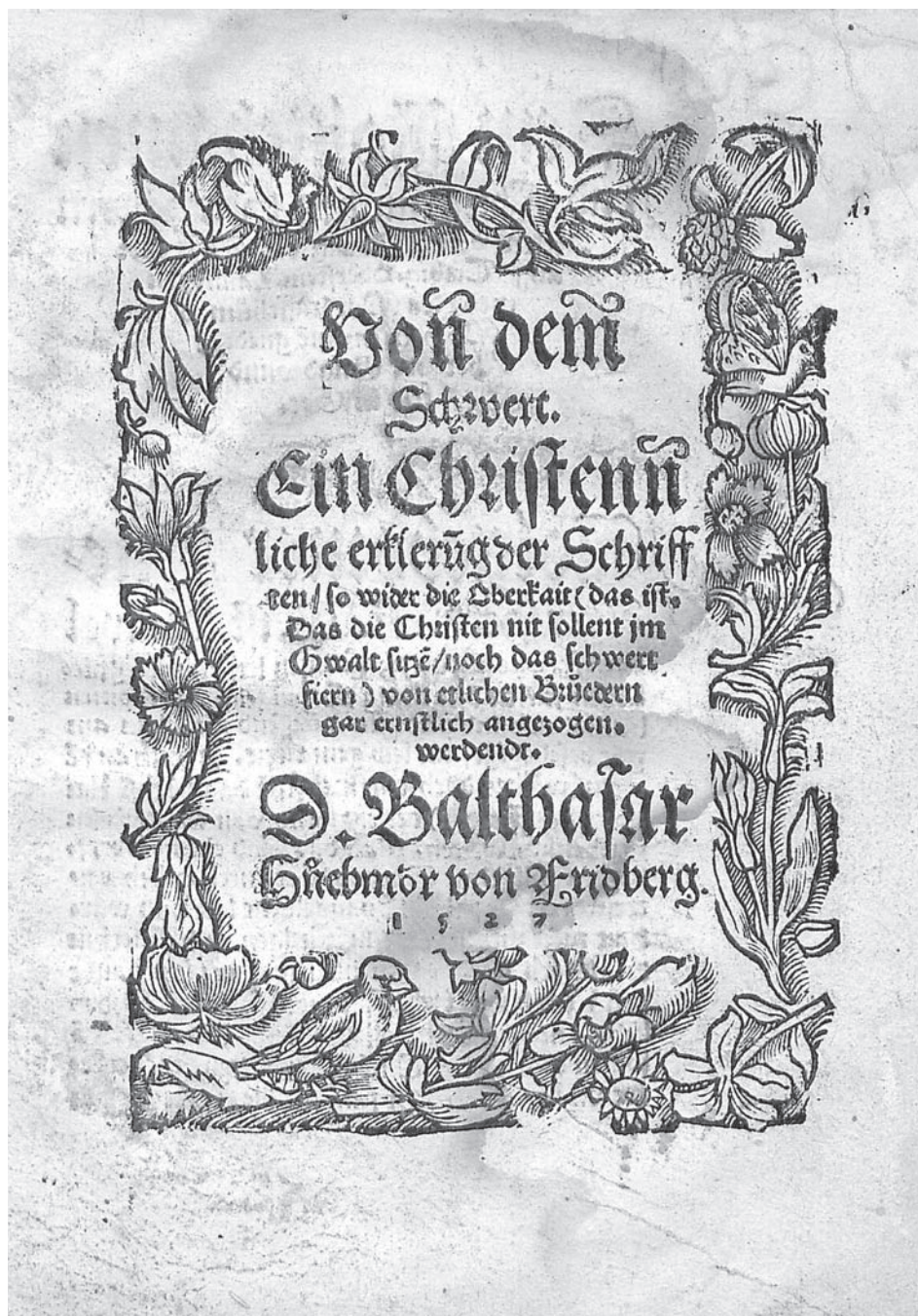
⁹ „Sorg neznamená zjev, který by přinášel do vývoje československého knihtisku něco nového... nepřispěl nijakou novotou k vývoji našeho knihtiskařství a netěžil v ničem pro sebe z toho, co již československý tisk tehdy poskytoval. Byl poutníkem, který, jak přišel, tak nezměněně odcházel, nesrostl s prostředím, v němž se krátce zdržoval, nezapustil kořeny v zemi, v níž chtěl působiti pro idee ze Švýcar přivezené.“ TOBOLKA, c. d. s. 508.

¹⁰ SEIFERT, c. d., s. 206.

¹¹ Spis vydaný roku 1630 má název: „Officia Propria Sanctorum Cathedralis Ecclesiae Et Totius Dioecesis Olomusenfis Consensu & Autoritate S. D. N. Urbani VIII. Omnibus omnium ordium Sacerdotibus Recitanda, Nicolspurgi 1630.“ Autorem tohoto spisu by měl být kardinál F. Dietrichstein a jeden exemplář je uložen ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturou 5.322.

¹² Celý název mikulovského tisku z roku 1631 zní: „Cyllenius Poliglottus sive IANVA LINGVARVM continens sententias seu enuntiationes 1200 per quas compedio lingua latina edisci potest, aliaque ad similem normam omnes in gratiam Germanorum hac Septima editione typis commisas, Nicolspurgi 1631.“ Jeden exemplář tohoto tisku je uložen ve Vědecké knihovně v Olomouci pod signaturou 600.653.

¹³ Tuto tezi obhajuje Bombera takto: „Komenský žil v době příchodu piaristů do Mikulova (2. 6. 1631) v polském Lešně, kde v březnu r. 1631 dopsal a potom vydal latinský text svého díla. Je tedy sotva myslitelné, aby piaristé znali Komenského dílo a vydali je již téhož roku, v roce svého příchodu do Mikulova.“ BOMBERA, c. d., s. 30.

Jedna z prvních knih vydaných v Mikulově se datuje již k roku 1527. Kniha od Balthasara Hubmaiera *Von dem Schwert. Ein Christennliche erkleru[n]g der Schrifften, so wider die Oberkait (das ist. Das die Christen nit sollent jm Gwalt sicze[n], noch das schwert fiern) von etlichen Bruedern gar ernstlich angezogen. werdendr.*, vytištěná Simprechtem Sorgem (Státní vědecká knihovna v Olomouci)

50968

Dem Wolgebornen vnd Christlichen Herrn Herrn

Arckleb von Boskowitz vnd Tzernehör
auff Trebiz. Oberstem Landtska-
merer des Marggraffthümb
Nöthern / meinē gnedigē
herren. Gnad vund
frid in Got.

Wolgeborner Gne- diger Herr. E. G. ist fast wol

Math. 9.

bewist. Das alle die / so zu disen letzten vnd gfar-
lichen zeiten das heilig Euangelij angenommen
liebhabe vnd predigen müessend nit allain am
güt beschedigt / am leib gemartert. Ja auch an dē
eeren (wölhes doch dem mensche das höchst klai-
not ist auff erden) verlegt / vnd von den gotlosen
geschenndt werden. Wan das seind eben die waf-
fen des hellischen Satans / dar durch er sich vnt-
derstet ou vnderlaß Euangelische leer vnd wato-
heit nider zürueckhen / außzürilgen vnd zürueck-
hern. Doch wirdt es im nit gelingen / sein haube
müß im darob zerknisset werden. Auch sonder-
lich / so müessent yetz all Christenlich prediger vō
solhen dienern des Teufels für auffrücker / verhe-
ret vñ kezer verriecht sein / als die so verwerffen

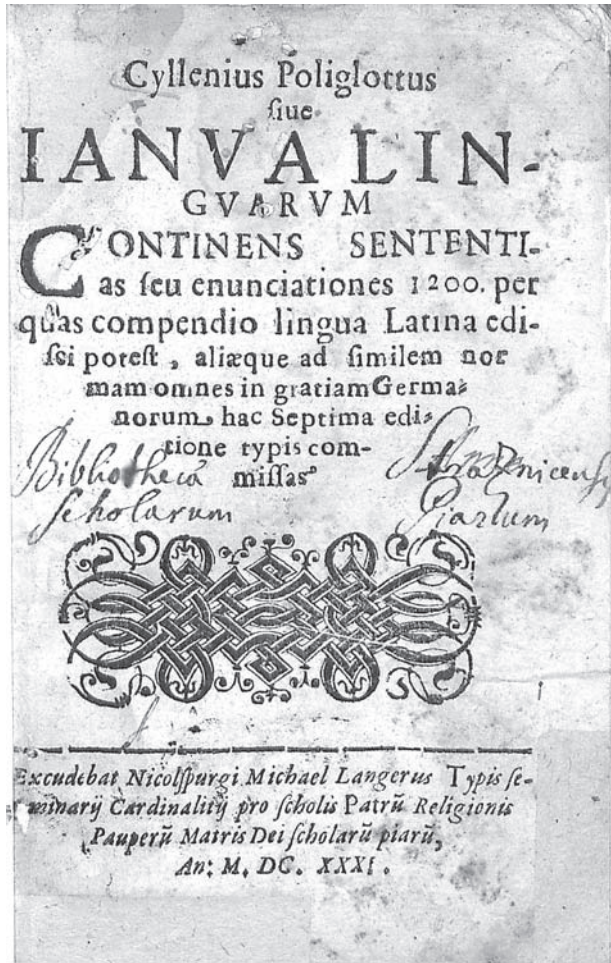

Snahou kardinála Dietrichsteina bylo rekatolizovat celou zemi, včetně vlastních držav. Jedním z neúčinnějších prostředků k dosažení tohoto cíle byly právě knihy. Měly šířit jedinou správnou křesťanskou víru – katolicou. Ve velkém množství se zde tedy vydávaly náboženské a modlitební knihy. Tiskárna sloužila také potřebám piaristického řádu – tiskly se zde učebnice (zvláště jazykové), dále úřední spisy či různá nařízení.

Jako provozovatel tiskárny bývá označován Michael Langer. Po něm tiskárnu převzali Kryštof a Kašpar Haugenhofferové. Jaký příbuzenský vztah vázal tyto dva muže, nám není bohužel známo. Roku 1641 odkoupil knihtiskárnu Johann (případně Jan) Bernardt Werner,¹⁴ jenž se uvádí jako její poslední majitel. O rok později však z obav před švédskou okupací přemístil tiskárnu do Brna. Po Wernerově smrti se jeho rodina ocitla v těžké životní situaci a Wernerova manželka tiskárnu prodala. O dalším osudu knihtiskárny již není nic známo.

Jüttner zmiňuje existenci další tiskárny v Mikulově kolem roku 1673,¹⁵ o níž však žádné jiné informace nemáme. Relativně krátké období, v letech 1722–1723, zde fungovala tiskárna, jejímž majitelem a provozovatelem byl Franz Anton Schönstein. Přišel z nedalekého dolnorakouského Retzu, kam se v roce 1723 opět vrátil. V Mikulově vytiskl jen několik náboženských knih.¹⁶

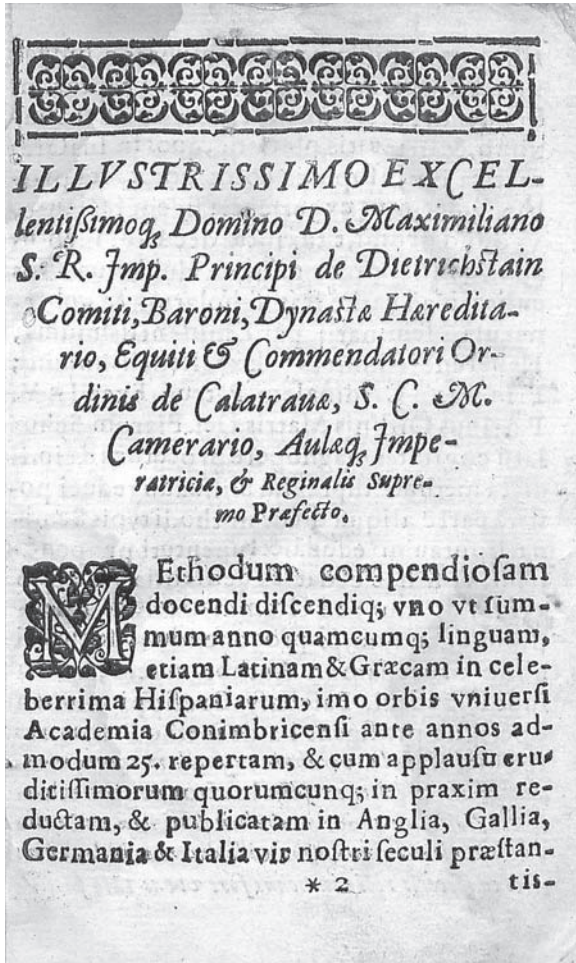
V 18. století se provozovalo tiskařské řemeslo také v židovském městě. Již od 16. století se těšila mikulovská židovská obec statusu centra zemské židovské samosprávy a snad díky této okolnosti zde fungovala tiskárna, která v druhé polovině 18. století měla výlučné privilegium k tisku hebrejských knih pro Moravu a Slezsko. Do Mikulova přenesla tuto hebrejskou tiskárnu z Brna roku 1760 vdova Anna Františka Neumannová a provozovala zde také svůj obchod s knihami. Dekretem z 6. prosince 1760 směla svůj sortiment prodávat i mimo tržní období. Židovskou knihtiskárnu

¹⁴ SEIFERT, c. d. s. 206.

¹⁵ „Byly sice v Mikulově tištěny knihy v roce 1673, ale o vztažné tiskárně nevíme nic.“ Rukopis Karla Jüttnera, c. d.

¹⁶ SEIFERT, c. d. s. 206.

Mikulovský tisk latinsko-německé učebnice *IANVA LINGVARVM* z roku 1631. Knihu vytiskl Michael Langer v tiskárně kardinála loretánského semináře. Jedná se snad o jednu z prvních knih vydaných touto tiskárnou (Státní vědecká knihovna v Olomouci)

Knihtisk v Mikulově v 19. a 20. století

Historie novodobého tiskařství v Mikulově začíná rokem 1859. Tehdy se sem z Brna přistěhoval Johann Bezdieka, původně pražský knihtiskař, a založil v domě na Náměstí č. 12 (dnešní Náměstí č. o. 11) tiskárnu. Ta fungovala nepřetržitě do prvních let druhé světové války.

V roce 1860 se tiskárna přestěhovala do domu na Náměstí č. 34 (dnes Náměstí č. o. 29). Ve stejném roce, v červenci, začal Johann Bezdieka vydávat zpravodaj s názvem *Nikolsburger Wochenschrift* (Mikulovský týdeník), nejvýznamnější tiskovinu, která z jeho dílny vycházela. Zpravodaj byl určen nejen pro samotné město Mikulov, ale i celý tehdejší

vedli Arnošt Haselmann, Michal Diller a Jan Kranz.

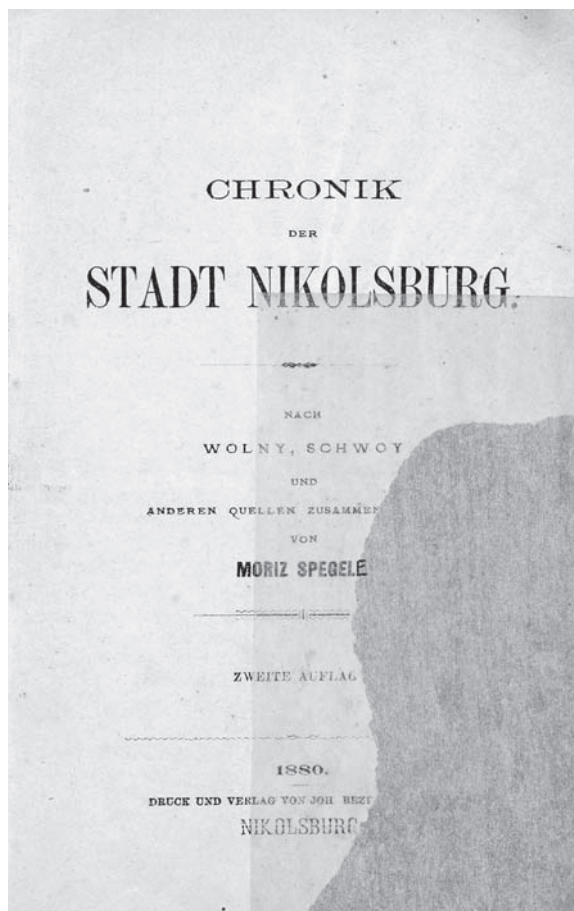
Až do roku 1762, kdy se objevily dvě hebrejské knihtiskárny v Praze, neměla mikulovská tiskárna v českých zemích konkurenci. To potvrdil dvorní dekret ze 17. května 1769, ustanovující výlučné privilegium pro Moravu a Slezsko na dalších deset let.

Dvorní dekret ze 17. května 1766 povolil v Mikulově zřízení další tiskárny, vydávající německo-česko-latinské spisy. Tak fungovaly v této době v Mikulově tiskárny dvě, a to do roku 1778, kdy byly obě přeloženy do Brna.¹⁷ Od tohoto roku do založení Bezdiekovy tiskárny v roce 1859 se na delší čas v Mikulově žádná knihtiskárna nevyskytovala.

Na počátku 19. století si ce v Mikulově působil známý knihkupec a nakladatel Jakob Bader, jehož jméno můžeme objevit na některých dílech z přelomu 18. a 19. století, poněvadž však nevládnul koncesi na tiskařství, nechával tisknout své knihy ve Vídni. Ty pak prodával v Mikulově a dalších moravských městech. Roku 1841 zemřel a živnosti se ujal jeho syn, taktéž Jakob. Baderův podnik ovšem postupně upadal, až nakonec roku 1846 knihtiskařství zcela zaniklo.¹⁸

¹⁷ Tamtéž, s. 207; resp. Rukopis Karla Jüttnera, c. d.

¹⁸ Tamtéž.

Oblíbená publikace věnovaná historii Mikulova Chronik der Stadt Nikolsburg vydaná Johannem Bezdiekou – 2. vydání, 1880 (odborná knihovna Regionálního muzea v Mikulově)

Za Bezdiekova působení tiskárna fungovala tehdy tradičním způsobem. Zpočátku se týdeník tiskl v malém formátu 22 × 27 cm a byl vyráběn na ručním lisu „připomínajícím práci za dnů Guttenbergových“, jak se psalo v pamětním článku z roku 1935, věnovaném historii tiskárny.¹⁹

Dne 4. listopadu 1873 koupil Bezdieka dům č. 12 v ulici s dřívějším názvem Obere Bahnhofstrasse (dnešní ul. Piaristů č. o. 8) a tiskárnu sem přestěhoval. V moderních a větších prostorách nového sídla pak tiskárna působila až do ukončení své existence roku 1940. Dne 7. června 1876 Johann Bezdieka zemřel a podnik převzala vdova Hildegard Bezdieka, která podniku ponechala jméno zesnulého manžela. Chod tiskárny tak zůstal nepřerušen.

Bezdiekova jediná dcera, také Hildegard, se provdala za Apollinarise Rosenaua, který sehrál v historii mikulovské tiskárny významnou úlohu. Apollinaris Rosenau, vyučený tiskař pocházející z velkopolského Wisseku (tehdy patřící Prusku), přišel do Mikulova roku 1874 a po sňatku s Hildegardou získal 7. dubna 1883 živnost zesnulého Johanna

politický mikulovský okres. Noviny, zpočátku čistě apolitické, byly původně zaměřeny na zemědělství, občas byly doplněny společenskou rubrikou a texty k oddechu a zábavě. Brzy se týdeník rozšířil i na Pohořelicko a okolí. Postupně začal informovat také o hospodářských, politických a společenských aktualitách kraje, psal o jeho minulosti, nabízel fejetonová okénka, inzerci či reklamy. Hojně uváděl zprávy o tehdy čilém spolkovém životě a v neposlední řadě představoval oficiální informační kanál samosprávy okresu i města.

Mikulov, tehdy město s více jak 8 000 obyvateli, platil za politické, hospodářské, kulturní i společenské centrum kraje, ač jeho význam již začal pomalu upadat. Stále tu panoval aktivní konkurenční boj mezi místními obchodníky, živnostníky a řemeslníky. Ti všichni nabízeli své služby právě prostřednictvím týdeníku, který poskytoval dostatek místa pro reklamu jakémukoli místnímu podniku a nebývale z toho těžil. Představitelé místní inteligence zde zas nacházeli prostor pro své populárně-naučné, vlastivědné i beletristické práce, jež publikovali ať už jako samostatné články, nebo ve stále fejetonové rubrice.

¹⁹ Nikolsburger Wochenschrift z 5. 7. 1935.

Die
BUCHDRUCKEREI

von
A. ROSENAU IN NIKOLSBURG,
mit elektrischem Betriebe eingerichtet,

empfeht sich zur Anfertigung von Drucksorten aller Art,
besonders zur Ausführung von Merkantil - Drucksorten,
Zirkularen, Rechnungen, Memoranden, Preiskurants, Bolletten, Einkaufscheinen, Brief-
köpfen, Kuverts, Tabellen, Programmen, Statuten, Berichten, Partezetteln, Geschäfts-
Kondolenz-, Visit- u. -Trauungskarten, Broschüren, Vollmachten, Legalsierungs-Proto-
kollen, Expensen, Klags- und Exekutionschriften, Plakaten etc.

==== Kranzschleifen in Schwarz- und Golddruck. ====

Sämtliche Aufträge werden raschestens u. zu möglichst billigen Preisen ausgeführt.

==== Drucksorten-Lager für Gemeinde-, Forst-, Guts- und Pfarrämter. ====

Grenzübertrittsbesehnigungen und Erklärungen stets am Lager.

Drucksachen

wie Kuverts, Tabellen,
Lieferscheine, Fakturen,
Briefpapiere, Mitteilungen,
Statuten, Protokolle, Kata-
loge, Programme, Plakate,
Verlobungs- und Vermäh-
lungsanzeigen, Visitenkarten
usw. liefert billigst die
Buchdruckerei

A. Rosenau,
— Nikolsburg. —

Reklamy knihtiskárny z Nikolsburger Wochenschrift
z let 1928 a 1923 (odborná knihovna Regionálního
muzea v Mikulově)

Bezdieky. Tiskárna tak změnila název na „Buchdruckerei A. Rosenau, Nikolsburg“ (Knihtiskárna A. Rosenau, Mikulov).²⁰

Ve věku 82 let v červenci roku 1921 Rosenau zemřel a v říjnu téhož roku se tiskárny ujal Anton Partes, dlouholetý šéfredaktor mikulovského týdeníku. O pár let později se k firmě jako spolumajitel připojil mladý tiskař Franz Ehrenberger, zeť Antona Partese. Majitelé živnosti, nesoucí stále obchodní značku „Buchdruckerei A. Rosenau, Nikolsburg“, vydávali a tiskli knihy, almanachy, věstníky, časopisy a další tiskoviny včetně mikulovského týdeníku, a to až do uzavření tiskárny v roce 1940.

Díky hospodářské konjunktuře dvacátých let 20. století a velkému zájmu o služby tiskárny si firma mohla dovolit pořídit nákladné stroje znatelně usnadňující a urychlující práci. V této době disponovala dílna již moderními zavedenými tiskařskými stroji. Velký zlom v práci tiskárny představovala elektrifikace města na podzim roku 1923. Provoz tiskárny se značně urychlil, zmodernizoval a rozvinul. V dubnu 1929 byl pořízen „nový

²⁰ Sčítací operáty 1921, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, fond Okresní úřad Mikulov, sign. B 32, karton 1214.

Nikolsburger Wochenschrift

für

landwirthschaftliche, gemeinnützige Interessen und Unterhaltung.

Nr. 1.

Samstag den 7. Juli

1860.

Abonnementpreis ganzjährig 2 fl. 60 kr., mit Zustellung ins Haus 2 fl. 96 kr., mit Postverendung 3 fl. 96 kr. öst. Währ.
 Inseratgebühr für den Raum der Zeitzeile, nach der Staatsgebühr, für die einmalige Einschaltung 4 kr. und für jede weitere 2 kr. ö. W.

An unsere Leser!

Wir haben bereits in dem unserm Blatte vorangeschickten Programme die Gebiete umgrenzt, in welchen sich dieses Blatt bewegen wird, glauben jedoch zur vollen Beleuchtung unserer Tendenz noch Folgendes beifügen zu müssen. — Es ist ein allgemein anerkannter Grundsatz, daß unser großes Vaterland Oesterreich seiner Lage nach vorzüglich auf den Ackerbau und dessen Zweigbeschäftigungen angewiesen sei, und nur durch höchstmögliche Entwicklung der Bodenkultur seine volle Blüthe erreichen könne. Ebenso anerkannt ist es jedoch, daß der Ackerbau bei uns, insbesondere beim kleinen Grundbesitzer, noch durchaus nicht rationell und dem gegenwärtigen hohen Stande der einschlägigen Wissenschaften entsprechend betrieben werde. Der kleine Grundbesitzer, dessen Wissen nicht das Produkt des Denkens, sondern einer rein mechanischen Uebung ist, hängt mit der Bähigkeit einer Klette an dem Althergebrachten, und es braucht großer und besonders anhaltender Bemühung, ihn davon loszureißen. Dieser Uebelstande zu steuern, sind wohl in unserm Vaterlande bereits mehrere landwirthschaftliche Vereine und Zeitungen ins Leben getreten; doch bleibt in dieser Beziehung noch Vieles zu thun übrig. Was insbesondere unseren engeren Wirkungskreis betrifft, so erhebt sich wohl auch das verhältnißmäßig so kleine Nikolsburg eines landwirthschaftlichen Vereines, welchem der schönste Erfolg nicht abgesprochen und die vollste Anerkennung nicht verweigert werden kann, doch leidet dieser Verein an dem empfindlichen Mangel, daß er kein Organ besitzt, durch welches die erzielten Erfolge und gemachten Erfahrungen allgemein und dauernd verbreitet werden können. Diesen Mangel abzuhelfen gehört nun eben so sehr zu den Hauptaufgaben unseres Blattes, wie die landwirthschaftlichen Interessen im Allgemeinen zu fördern. Wir wollen dem hiesigen landwirthschaftlichen Vereine als Organ zur Veröffentlichung seiner ökonomischen Erfahrungen so wie seiner Geschäftsangelegenheiten dienen, und haben allen Grund zu hoffen, daß man diesem unserm Anerbieten freundlich entgegenkommen werde. Da wir jedoch nicht verkennen, in welchem innigen Zusammenhange mit der Bodenkultur Industrie und Handel stehen, und welche wichtige Faktoren dieselben in staatlischer und gesellschaftlicher Beziehung bilden, so wollen wir auch diesen unsere unermüdbare Aufmerksamkeit insbesondere in so fern zuwenden, als diese Fächer in das landwirthschaftliche Gebiet einschlagen. Um jedoch die trodrene Speise der Wissenschaft auch dem Laien munngerecht zu machen, werden wir unserm Blatte die Würze der Unterhaltung beimengen, und hoffen so das hohe Volk zu erinigen, welches die Alten demjenigen zuerkannt haben, der das Angenehme mit dem Nützlichen zu verbinden weiß. In dieser Rücksicht wollen wir vorzüglich mährische Sagen und Chroniken, so wie Erzählungen aus der Geschichte Mährens bringen und helfen zu zeigen, daß unser Vaterland an poetischen Erinnerungen eben so reich ist, wie andere Länder, und daß nur unsere Bescheidenheit die Schuld trägt, wenn diese Völker weniger bekannt wurden. Nachdem wir so unsere Hauptzwecke den Blicken unserer Leser dargelegt, wollen wir nur noch das ernstliche Verprechen beifügen, daß wir uns alle Mühe geben wollen, wo möglich nur Originalartikel zu bringen und auch auf diese Art zur Hebung des geistigen Lebens beizutragen, welches sich allenthalben im Vaterlande zu regen beginnt, und welches die sicherste Bürgschaft vernünftiger Entwicklung und künftiger Größe bildet.

Im Hinblick auf dieses unser Vorhaben bitten wir jedoch unsere freundlichen Leser um ein mildes Urtheil. Wir werden unsere Flegeljahre in Flegeltage einzuschreiten suchen und hoffen, man werde unsere Vergehen mit der Klugheit des Erziehers, und nicht mit dem Stocke des Büttels ahnden. Um jedoch diesem unserm Vorhaben treu bleiben zu können, müssen wir um recht lebhaftest Theilnehmung durch Zusendung von in unser Programm einschlagenden Aufsätzen recht dringend eruchen. Wir werden alle Einsendungen nach Thunlichkeit benützen, und uns in jedem Falle für dieselben zum Danke verpflichtet fühlen. — Um endlich zu zeigen, daß wir in jeder Beziehung auf der Höhe unseres materiellen Jahrhunderts stehen, und nachdem unser junges Unternehmen unabweisbar mit großen Opfern verbunden ist, bitten wir um freundliche Unterstützung durch recht zahlreiche Pränumerationen.

Die Redaktion.

Titulní list prvního čísla Nikolsburger Wochenschrift ze 7. července 1860, vydaný a vytištěný v tiskárně Johanna Bezdieky z Mikulova (MZA, SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově)

„železný kolega“, jak uvádějí familiárně samotní majitelé v článku v *Nikolsburger Wochenschrift* z roku 1935, a to nový sázecí stroj. O tři roky později následoval druhý. V roce 1935 se uvádějí v majetku tiskárny dva rychlolisy, knihtiskový automat značky Heidelberg, dva sázecí stroje, stereotypový aparát, řezačka, perforovací a sešivací stroj.²¹

²¹ „.... so haben wir heute zwei Schnellpressen, statt des einen Tiegels noch einen Heidelberger Druckautomat, eine Schneide und Perforiermaschine, Stereotypie-Apparat, Heftmaschine, etc... Im April 1929 stellen wir einen eisernen Kollegen, nämlich eine Setzmaschine.“ *Nikolsburger Wochenschrift* z 5. 7. 1935.

Za kvalitní práci tiskárny jako u každého řemesla stojí schopní pracovníci. Majitelé s velkým respektem a vděkem vzpomněli v roce 1935 v jubilejním vydání týdeníku *Nikolsburger Wochenschrift* připomínajícím 75. výročí jeho založení také zaměstnance podniku, kteří zde strávili celý svůj produktivní život a bez jejichž obětavé práce a úžasné zručnosti by firma nikdy nezískala takovou pověst, jaké se těšila. Tak zde zmínil i Johanna Machata, který začínal v roce 1872 jako sazeč u Johanna Bezdieky a 42 let působil v tiskárně jako technický mistr a vedoucí. Když v roce 1935 slavil 63 let práce v podniku, majitelé mu poděkovali za celoživotní dílo. „Jméno Machat zároveň se jménem A. Rosenau zůstane v této firmě hluboko vryté. Nikdy nevyblednou, formálně patří a budou patřit vždy k sobě,“ vyjádřil se v článku Anton Partes, pozdější majitel živnosti a šéfredaktor týdeníku.²²

Ten vycházel pod původním názvem ještě necelé další čtyři roky, od 14. března 1939 se přejmenoval na *Nikolsburger Kreisblatt* a je uváděn již jako zpravodaj pro okresní NSDAP Mikulov. Město s okolím stejně jako ostatní česko-moravské pohraničí bylo po podepsání mnichovské dohody připojeno k Třetí říši. Dne 31. října 1940 vyšlo poslední číslo zpravodaje. Pravděpodobně z důvodu přechodu na válečné hospodářství byla činnost tiskárny v této době zastavena. Anton Partes zemřel brzy po skončení druhé světové války, v roce 1946, Franz Ehrenberger byl ve stejném roce se svou rodinou odsunut. Činnost jejich tiskárny již obnovena nebyla. S touto tiskárnou tak končí zajímavá, pestrá a pro většinu z nás neznámá část historie Mikulova spojená s tiskařským řemeslem.

Kniha od Franze Xavera Hascheka *Ursprung und sonstige Schicksale der Sebastiankirche auf dem heiligen Berge bei Nikolsburg bis zu Restauration im Jahre 1865* vydaná 1865 Johannem Bezdiekou v Mikulově (Dostupné na http://books.google.cz/books?id=8LkAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false - [cit. 30. ledna 2014].)

²² „Worten gedacht und betont, dass der Name Buchdruckerei Rosenau und Machat förmlich zusammengehören und aud das innigste verwachsen sind.“ Tamtěž.

Dana Massowová

History of Printing in Mikulov

Printing has a rich and long tradition in Mikulov and is inherent to the general history of printing in Moravia. At certain times the book production in Mikulov surpassed even larger and more significant Moravian towns. Thanks to the effect of non-Catholic elements and a significant Jewish community the production of books in Mikulov was unusually varied. In the first chapter the article reviews recent research on the Mikulov printers operating here from the 16th to 18th century.

It mentions Anabaptist, Piarist as well as Jewish printers. The second chapter is devoted to yet unexplored history of Mikulov printer that was in operation here in the years 1859–1940. It had a privileged position not only in the city but in the entire region. Text focuses on the lives of its individual owners: Johann Bezdieka, Apollinaris Rosenau, and Franz Anton Partes Ehrenberger. A significant portion of the text deals with Nikolsburger Wochenschrift (Mikulov weekly), a major material that was published here since 1860. The printer was forcibly closed in 1940 and it was not restored after the war.